

วัฒนธรรมไทยร่วมสมัย “แสงเงา เชาว์ตะลุง”
The Magic Moment of Shadow - Contemporary Thai Culture

พนิดา เทพดำ¹ สุธิดา ศุภโสภณ² ศรัทธา สิมศิริ³

¹นักวิชาการอิสระ

²โรงเรียนการท่องเที่ยวและการบริการ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

³มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

Phanida Thepdum¹ Suttida Supasophon² Sarath Simsiri³

¹Independent Scholar

²School of Tourism and Hospitality Management, Suan Dusit University

³King Mongkut's University of Technology North Bangkok

วันที่รับ (Received): 30 August 2020

วันที่แก้ไขเสร็จ (Revised): 12 May 2021

วันที่ตอบรับ (Accepted) : 30 May 2021

บทคัดย่อ

ปัจจุบันผู้คนให้ความสนใจกับสื่อบันเทิงสมัยใหม่มากขึ้น ส่งผลให้หนังตะลุงซึ่งเป็นสื่อบันเทิงทางศิลปวัฒนธรรมที่เก่าแก่กำลังจะเลือนหายไป หากมีวิธีที่จะประยุกต์หนังตะลุงให้มีความร่วมสมัยและตรงกับความต้องการของคนในยุคปัจจุบันนั้น จะไม่ใช่แค่เพียงอนุรักษ์ไว้แต่จะทำให้หนังตะลุงเป็นที่รู้จักในวงกว้าง “แสงเงา เชาว์ตะลุง” จึงถูกนำเสนอในรูปแบบนิทรรศการกึ่งเทศกาล นำเสนอความหลากหลายเกี่ยวกับหนังตะลุง อาทิ ประวัติความเป็นมา ตำนาน เรื่องเล่า ตัวละคร เทคนิคการแสดง กรรมวิธีการผลิตตัวหนัง เริ่มจากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหนังตะลุง พร้อมกันนี้ศึกษาหลักการจัดนิทรรศการและงานแสดง จัดทำกรอบแนวคิดในการจัดงานเพื่อสร้างรูปแบบนิทรรศการและงานแสดง ที่มีกิจกรรมลงปฏิบัติงาน สาธิตการฉลุและลงสีหนังตะลุง โดยให้ผู้ร่วมงานได้สัมผัสของจริง ในแต่ละพื้นที่ของงานได้คำนึงถึงรูปแบบของการออกแบบงานให้มีความร่วมสมัย และมีความน่าสนใจ การตกแต่งพื้นที่นิทรรศการนั้นได้ถูกออกแบบในรูปแบบแกลอรี่ เรียบง่าย สบายตา สะอาด โดยสีที่ใช้ในงานจะเป็นสีขาว สีส้ม และสีดำ ซึ่งเป็นตัวแทนของสีที่ใช้ประกอบในตัวหนังตะลุง

คำสำคัญ : วัฒนธรรมไทยร่วมสมัย; หนังตะลุง; นิทรรศการ; งานแสดง

Abstract

Nowadays, people are increasingly interested in modern entertainment media, resulting in the Shadow play, which is the old cultural and entertainment media disappear. If there is a way to apply the shadow play that is contemporary and meets the needs of today's people, it will not only preserve it but will make the Shadow play widely known. The Magic Moment of Shadow - Contemporary Thai Culture, presented in the form of a semi-festival exhibition. Offering a variety of shadow play such as history, legends, narratives, characters, acting techniques Leather production process. Beginning with studying and collecting information related to Nang Talung together, study the principles of event and exhibitions, create conceptual framework for organizing event and exhibitions. With workshop Demonstration of stencil and paint shadow play. For the participants to experience the real thing. The design work in each area takes into consideration the style of the design to be contemporary and interesting. The exhibition space was designed in a simple and clean gallery style, with white, orange and black colors representing the colors used in the Shadow play.

Keywords: Contemporary Thai culture; Shadow play; event; exhibition

บทนำ

หนังตะลุงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมสืบทอดมีประวัติอันยาวนานจนถึงปัจจุบัน เป็นการละเล่นพื้นบ้านที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยหนังตะลุงเป็นการแสดงที่นิยมแสดงทั่วไปในพื้นที่ภาคใต้ เป็นการละเล่นที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนภาคใต้ผ่านนายหนังและรูปหนัง เงื่อนไขเดิมของการแสดงหนังตะลุงโดยทั่วไปมีลักษณะบทบาททำหน้าที่ 2 ประการ คือ เน้นเพื่อความบันเทิงให้ความ สนุกสนานเพลิดเพลินเป็นหลักและมีเป้าหมายแสดงเพื่อเก็บเงิน ซึ่งคนจ้างหรือคนรับหนังไปแสดงเกิดจากการบนบานสานกล่าวไว้ เมื่อประสบความสำเร็จก็จะรับหนังตะลุงไปแสดง หนังตะลุงมีความเชื่อมโยงกับการเมือง เศรษฐกิจและความเชื่อชีวิตรวมถึงความเป็นอยู่ของคนในชุมชน (กรุงเทพฯธุรกิจ, 2563)

ศิลปะการแสดงหนังตะลุงเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านอีกส่วนหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในสังคมชาวใต้มาช้านาน โดยแฝงไปด้วยภูมิปัญญาในการถ่ายทอด การสืบทอดขนบนิยมในการแสดงหนังตะลุง ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการนำวัสดุในท้องถิ่นมาใช้เป็นอุปกรณ์ในการแสดง และหนังตะลุงยังมีบทบาทต่อสังคมชาวภาคใต้ในหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านคตินิยม ด้านการเมือง ด้านการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ด้านไสยศาสตร์ ภูมิปัญญาในการถ่ายทอดหรือภูมิปัญญาด้านกระบวนการเรียนรู้และการสืบทอด นั้นเกิดจากการแสดงผ่านของนายหนังที่มีคุณสมบัติโดดเด่น เช่นเสียงดี กลอนดี มีปฏิภาณไหวพริบ มีความรอบรู้เรื่องราวต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง เพราะนายหนังต้องสวมบทบาทให้กับตัวละครทุกตัวในแต่ละเรื่องซึ่งมีบุคลิกลักษณะนิสัยใจคอแตกต่างกันไป นอกจากนั้นหนังตะลุงยังสอดแทรกภูมิปัญญาในการใช้เครื่องดนตรีโบราณที่เน้นเครื่องตีกำกับจังหวะโดยมีปี่เป็นตัวเสริมจังหวะและช่วยเดินทำนอง (สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2524) อีกทั้งภูมิปัญญาเกี่ยวกับรูปหนังตะลุงและการขีดหนังตะลุง ซึ่งแต่เดิมนั้นเดิม

นายหนังตะลุงจะเป็นผู้วาดรูปและแกะรูปหนังตะลุงด้วยตัวเองโดยเรียนรู้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษผู้เป็นนายหนังตะลุง เพราะการแกะรูปหนังตะลุงไม่ได้มีอย่างแพร่หลายและการแกะรูปหนังตะลุงเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์เนื่องจากเกี่ยวกับเรื่องรามเกียรติ์ ต้องใช้ภูมิปัญญาในการประดิษฐ์ และการเก็บรักษาอย่างพิถีพิถัน ในส่วนของการเชิดหนังตะลุงต้องอาศัยภูมิปัญญาการสวมวิญญาณให้กับรูปหนังตะลุงทุกตัวโดยถ่ายทอดออกมาด้วยการเชิดรูปให้เห็นกิริยาอาการของรูปหนังและการใช้บทพากย์บทเจรจาที่แสดงถึงลีลาของรูปหนังแต่ละตัว ทั้งรูปฤๅษี พระอิศวร ยักษ์ พระนางและตัวตลก และหนังตะลุงยังมีภูมิปัญญาเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมอันแสดงถึงภูมิปัญญาหลายประการ เช่น การปลุกโรงหนังไม่หันหน้าไปทางทิศตะวันตก หรือคร่อมสิ่งต่าง ๆ ไม่ปลุกระหว่างต้นไม้ใหญ่ ไม่ปลุกในเขตป่าช้า ความเชื่อเรื่องทำพิธีเบิกโรง ความเชื่อเรื่องการผูกจอบหนัง ความเชื่อเรื่องเทวดาอารักษ์และความเชื่อเรื่องพิธีแก้บน ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดจากการสืบทอดความเชื่อโบราณเรื่องความเป็นมงคลและอัปมงคล เป็นการสร้างขวัญกำลังใจ คลายความกังวล (ชวน เพชรแก้ว, 2548)

ปัจจุบันสังคมโลกเปลี่ยนแปลงอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่สามารถเห็นได้ ชัดเจนคือด้านความเจริญด้านสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ ทำให้วิถีชีวิตคนในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงจากเดิมไปมาก เพราะมีทางเลือกมากมายที่จะตอบสนองในด้านอรรถประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้ สารและบันเทิง จึงส่งผลต่อสถานภาพหนังตะลุงในปัจจุบันที่ลดความนิยมลง (ธงชัย สมบูรณ์, 2560) ดังนั้นการรักษาให้หนังตะลุงยังคงดำรงอยู่ต่อไปจึงจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนและต่อยอดการแสดงหนังตะลุงให้ทันกับยุคสมัยปัจจุบันตามค่านิยมของผู้คนเพราะหากไม่ปรับเปลี่ยนจะส่งผลให้หนังตะลุงกลายเป็นศิลปะการแสดงที่ล้าสมัยไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบัน ผู้เกี่ยวข้องกับธุรกิจหนังตะลุงจึงต้องเรียนรู้เพื่อปรับตัว ปรับเปลี่ยน การผสมผสาน สร้างสรรค์ และพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทและสังคมยุคปัจจุบัน ขณะเดียวกันก็ต้องรักษาคุณค่าและอัตลักษณ์เดิมไว้

จากปัญหาของหนังตะลุงหรือการละเล่นแบบแสดงเงา (Shadow play) ในภาคใต้ของประเทศไทยถูกลดความนิยมลง ผู้ศึกษามีความเห็นว่าเป็นต้องได้รับการสืบสานฟื้นฟูและเผยแพร่ แต่การเผยแพร่ด้วยวิธีการและรูปแบบของการแสดงดั้งเดิม คือ การนำหนังตะลุงไปแสดงด้วยวิธีการเดิม ๆ คงจะไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะโลกและวิถีชีวิตของคนรุ่นใหม่มีการเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็ว จึงจำเป็นต้องคิดวิธีการและรูปแบบใหม่ที่สอดคล้องเหมาะสมกับสังคมสมัยใหม่ ซึ่งการประยุกต์นำเอาแนวคิด รูปแบบ และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหนังตะลุงมาสร้างสรรคงานศิลปะร่วมสมัย จึงจะเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจการท่องเที่ยววัฒนธรรมและดึงดูดความสนใจให้คนรุ่นใหม่หันกลับมาให้ความสำคัญ ในคุณค่าและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของการแสดงหนังตะลุงมากขึ้น

การเปลี่ยนผ่านสู่วัฒนธรรมไทยร่วมสมัย

ในยุคปัจจุบันหากจะทำให้คนหันมาสนใจวัฒนธรรมที่เก่าแก่อย่างหนังตะลุงมากขึ้นเราต้องปรับเปลี่ยนการแสดงให้ทันกับยุคสมัยปัจจุบันตามความสนใจของผู้คน เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกด้วยสภาพสังคมและเศรษฐกิจ หนังตะลุงจึงต้องเรียนรู้เพื่อปรับตัว การผสมผสาน สร้างสรรค์ และพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทและสังคมยุคปัจจุบันที่เรียกว่า ยุคสมัยใหม่ ขณะเดียวกันก็ต้องรักษาคุณค่าและอัตลักษณ์เดิมไว้ จากปัญหาของหนังตะลุงหรือการละเล่นแบบแสดงเงา (shadow play) ในภาคใต้ปัจจุบันของประเทศไทยลดความนิยมลง เห็นว่าเป็นต้องได้รับการสืบสานและฟื้นฟูเผยแพร่ แต่การที่จะเผยแพร่ด้วยวิธีการและรูปแบบของการแสดงดั้งเดิมคือ การนำหนังตะลุงไปแสดงด้วยวิธีการเดิม ๆ คงจะไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะคนรุ่นใหม่คงไม่ยอมรับแล้ว

จำเป็นต้องคิดวิธีการและรูปแบบใหม่ที่สอดคล้องเหมาะสมทันยุคทันสมัย ซึ่งการประยุกต์นำเอาแนวคิด รูปแบบ และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง กับหนังตะลุงมาสร้างสรรค์งานศิลปะร่วมสมัย น่าจะเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยกระตุ้น เรียกร้อง และดึงดูดความสนใจให้คนรุ่นใหม่หันกลับมาให้ความสนใจในคุณค่าและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของการแสดงหนังตะลุงมากขึ้น (กระทรวงวัฒนธรรม, 2559)

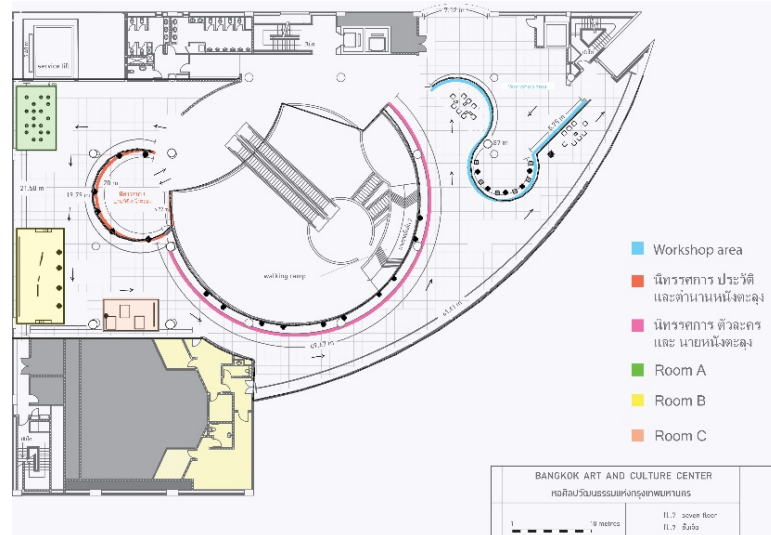
ผลงานศิลปะร่วมสมัยที่เกี่ยวกับหนังตะลุงที่มีความโดดเด่น และเป็นผลงานศิลปะสมัยใหม่อย่างแท้จริง คือ ผลงานของชูศักดิ์ ศรีขวัญ ที่ได้นำเสนอเนื้อหาสาระปรัชญา หลักคำสอนทางพุทธศาสนา สะท้อนธรรมะในเชิงสัญลักษณ์ โดยนำเสนอแนวคิดเก่าและใหม่เชื่อมโยงระหว่างอนุรักษและการสร้างสรรค์ผ่านรูปทรงตัวหนังที่เกิดจากการแกะสลักของศิลปินเอง ในรูปแบบศิลปะจัดวางและสื่อผสมให้ห้อยลอยอยู่ในพื้นที่ของห้อง บางส่วนติดผนัง ประกอบแสงไฟสอดส่องพาดทับซ้อนตัวหนังทำให้เกิดแสงและเงา เป็นตัวอย่างของการสร้างสรรค์ ศิลปะร่วมสมัยที่ดีและน่าสนใจ (สุกรี เกสรเกศรา, 2559) นอกจากนี้ยังมีหนังตะลุงน้องเดียวที่เป็นผู้สร้างเสียงหัวเราะให้กับผู้ชม นายหนังตะลุง ผู้เนรมิตโลกของเงาให้ผู้ชมได้มีความสุขคนนี้ เขาต้องใช้ชีวิตอยู่ในโลกมืดนั้นเพราะดวงตาของเขาไม่สามารถมองเห็นอะไรได้เลย โดยเอกลักษณ์การพากย์เสียงหนังตะลุงของน้องเดียวที่สามารถพากย์ได้หลายเสียง ทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ ผู้ชาย ผู้หญิง คนแก่ แถมยังหยอดมุกตลกอยู่เสมอ หนังตะลุงน้องเดียวปรับเปลี่ยนหลายส่วนเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย ทั้งในด้านของรูปหนัง ที่มีตัวละครตลกใหม่ๆเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านล้อเลียน หรือตัวเหมือน และการใช้คำพูดในการว่าบท ที่ทันสมัยมากขึ้น เช่น การใช้คำที่กำลังฮิตติดปากวัยรุ่นในช่วงเวลานั้นๆ ทำให้น้องเดียวได้รับเสียงตอบรับที่ดีจากผู้ชมวัยรุ่นและทุกๆวัยมากขึ้น และน้องเดียวก็ได้พัฒนาขึ้นไปอีกด้วยการนำหนังตะลุงไปแสดงใน ภาคอื่นๆของประเทศไทย และใช้การสื่อสารตัวละครออกมาด้วยภาษากลาง แต่ยังคงมีตัวละครบางตัวที่ยังใช้คำเป็นภาษาใต้เพื่อคงความเป็นเอกลักษณ์

แลเงา เซาร์ตะลุง

แนวคิดการนำเสนอสื่อนิทรรศการศิลปวัฒนธรรมหนังตะลุงภาคใต้ ภายใต้ชื่องาน The Magic Moment of Shadow “แลเงา เซาร์ตะลุง” เป็นนิทรรศการที่ต้องการนำเสนอเรื่องราวเป็นหนังสือวัฒนธรรมที่ไม่ต้องเปิดอ่าน เพราะในงานจะมีการร้อยเรื่องราวต่างๆและประวัติความเป็นมา การอนุรักษศิลปวัฒนธรรมที่สวงามของหนังตะลุง โดยการสื่อสารในรูปแบบที่คนปัจจุบันเข้าถึงได้ง่ายขึ้นและน่าสนใจมากขึ้น และยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่ได้แรงบันดาลใจมาจากพิพิธภัณฑ์หนังตะลุง ความสวยงามของลวดลายที่แกะสลักลงบนหนัง และเทคนิคการแสดงที่ใช้แสง เงา รวมไปถึงการขับร้อง บรรยายในการพากย์หนัง สิ่งเหล่านี้จึงถูกนำมาเผยแพร่ให้คนในยุคปัจจุบันได้รู้จักกับวัฒนธรรมที่สวงามของหนังตะลุงในรูปแบบที่แตกต่างแต่ยังคงความสวยงามของวัฒนธรรมเดิม

ในส่วนของสถานที่จัดงานถูกเลือกไว้ที่หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร เนื่องจากในตัวอาคารถูกออกแบบมาให้เป็นทรงกระบอก ซึ่งสามารถเชื่อมต่อระหว่างอาคารได้ด้วยทางเดินวน เป็นแนวเอียงขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้คนที่เข้ามาชมผลงาน สามารถชมได้ต่อเนื่องในแต่ละชั้น นอกจากนี้ตัวอาคารยังออกแบบมาให้สามารถรับแสงสว่างจากภายนอกได้ ที่สำคัญไปกว่านั้นคือการเดินทางเข้าถึงพื้นที่ทำได้โดยสะดวก โดยบรรยากาศภายในงาน จะแบ่งเป็น 2 โซน EXHIBITION เป็นการจัดแสดงนิทรรศการ เป็นห้องจำลองบรรยากาศของการดูหนังตะลุง ห้องเล่นกับเงา และห้องเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับหนังตะลุง 380 องค์ ถัดมาจะเป็นโซนแสดงภาพตัวละครหนังตะลุงหรือสิ่งเกี่ยวกับหนังตะลุง Workshop เป็นการจัดให้ผู้ร่วมงานทำกิจกรรมร่วมกันและให้ความรู้ในเรื่องอุปกรณ์และวิธี

ทำ เช่น การฉลุนั่งตะลุงการลงสี โดยให้ผู้ร่วมงานร่วมทำ พวงกุญแจ หมวก กระเป๋าผ้า เสื้อ และปิดท้ายด้วยการจัดแสดงหนังตะลุงที่เคยใช้จริงและมีอายุนับร้อยปีให้ผู้ร่วมงานได้เดินชมในโซนสุดท้าย

ภาพที่ 1 ภาพแปลนพื้นที่จัดนิทรรศการ

นิทรรศการประวัติและตำนานหนังตะลุง เป็นโซนที่จะบรรยายประวัติหนังตะลุงก่อนที่จะให้ผู้เข้าร่วมงานได้ชมงานภายใน ลักษณะจะออกแบบในรูปแบบเป็นจอที่สามารถเลื่อนเข้าออกได้ และเมื่อจอไหนบรรยายจบนั้นจะเลื่อนขึ้นมาและเมื่อบรรยายจบจอจะดับและเลื่อนกลับเข้าไป

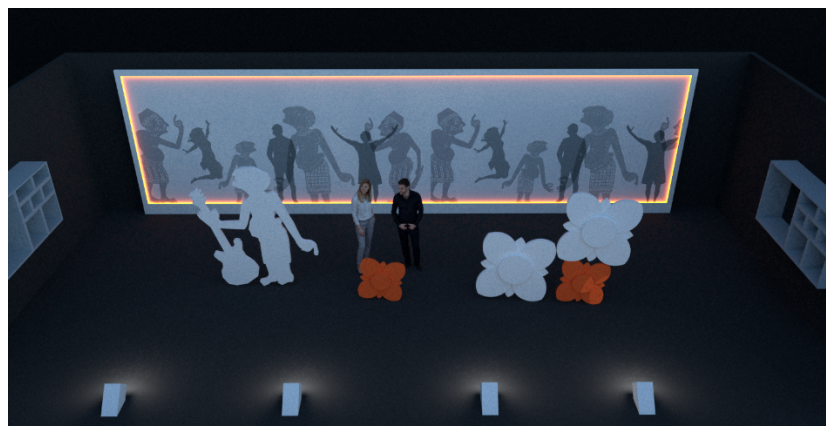
ภาพที่ 2 นิทรรศการประวัติและตำนานหนังตะลุง

Room A เป็นโซนที่จะเล่าเรื่องเล่าตำนานต่างๆ ของหนังตะลุงออกมาในรูปแบบ 360 องศา ออกแบบมาในรูปแบบ ห้องที่ฉายโปรเจกเตอร์ทั่วห้อง 360 องศา เพื่อให้ผู้ได้รรถรสในการรับชมที่สัมผัสถึงบรรยากาศจริงๆ จากการมองเห็น จะเปิดให้เข้าชมเป็นรอบ เมื่อเข้ามาภายในห้องห้องจะมีมืดและมีเพียงแสงจากเก้าอี้เพื่อให้ผู้ชมเลือกที่นั่ง เมื่อการแสดงเริ่มขึ้น ไฟจากเก้าอี้จะหรี่ลง และผู้ชมจะได้รับประสบการณ์ใหม่ๆ ที่น่าตื่นเต้น

ภาพที่ 3 Room A

Room B เป็นโซนที่จะให้ผู้ร่วมงานเข้ามาเล่นกับแสงเงาโดยทางงานจะจัดเตรียมอุปกรณ์เป็นตัวตลกหนังตะลุงและเป็นหัวตัวตลกหนังตะลุงมาให้เป็นสื่อประกอบในการถ่ายรูป โดยปรับเปลี่ยนรูปแบบให้ไปมาส่งจากด้านหน้าผ่านตัวผู้เข้าชม

ภาพที่ 4 Room B

Room C เป็นโซนที่จะให้ผู้ร่วมงานได้สัมผัสกับบรรยากาศของการดูหนังตะลุงของคนสมัยก่อน โดยการนั่งดูบนเสื่อ และการเข้าถึงอรรถรสด้วยเสียงรอบทิศทางโดยจะเป็นเสียงบรรยากาศรอบข้าง ของการดูหนังตะลุงสมัยก่อนที่จะคลอไปกับเสียงพากย์หนังตะลุง

ภาพที่ 5 Room C

ภาพที่ 6 นิทรรศการตัวละครและนายหนังตะลุง

Workshop area เป็นโซนที่จะให้ผู้ร่วมงานมาทำ workshop เพ้นท์สกรีนลายหนังตะลุงลงบนเสื้อผ้า กระเป๋า และหมวก โดยจะมีเจ้าหน้าที่คอยแนะนำขั้นตอนการทำ นอกจากนี้ยังมีการโชว์การฉลุลายหนังตะลุงและการลงสีหนังตะลุงให้กับผู้ร่วมงานได้ดู อีกทั้งการจัดแสดงหนังตะลุงที่เคยถูกใช้งานมาแล้ว และบางตัวอยู่มานานถึง 100 ปี และผ่านการนำไปใช้ในการแสดงนับครั้งไม่ถ้วน และยังมีให้ทดลองฉลุหนังตะลุง และยังมีลงสีตัวหนังตะลุงที่มาในรูปแบบของพวงกุญแจและผู้ร่วมงานสามารถนำกลับบ้านได้

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงวัฒนธรรม.(2559). *หนังตะลุงหนังอิมเท่ง*. สืบค้นเมื่อ 7 มกราคม 2563. จาก https://www.m-culture.go.th/songkhla/ewt_news.php?nid=446&filename=index
 กรุงเทพฯธุรกิจ. (2563). *“หนังตะลุง” คุณค่าของศิลปะประจำถิ่น*. สืบค้นเมื่อ 5 มกราคม 2563. จาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/762365>

- ชวน เพชรแก้ว. (2548). *หนังตะลุงในประเทศไทย*. สุราษฎร์ธานี : สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- ธงชัย สมบูรณ์. (2560). *โลกหลังยุคใหม่ อนาคตทางการศึกษาและปัญญาของชาติ*. สืบค้นเมื่อ 5 มกราคม 2563 จาก https://www.matichon.co.th/columnists/news_783896
- สุกรี เกษรเกศรา. (2559). *ส่องแสงแลเงาอดีตที่ทอดยาวถึงปัจจุบันสู่การสร้างสรรคศิลปะร่วมสมัย*. (วิทยานิพนธ์ดุขุภักดิ์บัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, คณะวิจิตรศิลป์, สาขาวิชาศิลปะและการออกแบบ.
- สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์. (2524). *เอกลักษณ์ของดนตรีพื้นเมืองภาคใต้ : เจ้าแห่งจังหวะ ในดนตรีพื้นเมืองภาคใต้*. สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา.

กิตติกรรมประกาศ

คณะนักวิจัยขอขอบคุณหลักสูตรออกแบบนิทรรศการ ที่ให้การสนับสนุนข้อมูล สถานที่ และบุคลากร พร้อมกันนี้ ขอขอบคุณโรงเรียนการท่องเที่ยวและการบริการ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ที่จัดให้มีการเผยแพร่บทความเพื่อประโยชน์ต่อสาธารณชนและประโยชน์เชิงวิชาการ

คณะผู้เขียน

นางสาวพนิดา เทพดำ

42/2 ม.8 ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.นครศรีธรรมราช 80190

Email: phanida0313@hotmail.com

นางสาวสุทธิดา ศุภโสภณ

โรงเรียนการท่องเที่ยวและการบริการ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

295 ถนนนครราชสีมา แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300

Email: hikipang@gmail.com

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่ ร.ต. ดร. ศรัทธา ลิ้มศิริ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

1518 ถนนประชากรราษฎร์ 1 แขวงวงศ์สว่าง เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร 10800

Email: sarath308@hotmail.com